

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา เรื่อง “ศึกษาหลักอหิงสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อแก้ปัญหาการเบียดเบียนกันของชาวพุทธ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการตามหลักอหิงสธรรม ของชาวพุทธ และทัศนะของนักปราชญ์และนักวิชาการ และศึกษาประโยชน์ของการประยุกต์ใช้แนวคิดหลักอหิงสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อแก้ปัญหาการเบียดเบียนกันของชาวพุทธในสังคมไทย ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการสังเคราะห์ดำรา เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้นำทั้งฝ่ายสงฆ์และผู้นำชุมชนในเขตอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ อหิงสธรรม เป็นคำเก่าแก่แต่คนในสังคมยังเห็นว่าเป็นคำใหม่ที่เรียกกันในสังคมไทยอหิงสธรรมคำนี้ หมายถึง การไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางด้านจิตใจส่วนวิธีปฏิบัติมีหลายวิธี และมีเป้าหมายที่ชัดเจน โดยสาระของอหิงสธรรมก็มีหลากหลายอย่างด้วยกัน แต่สรุปให้สั้น ก็คือ ความไม่เบียดเบียนกันทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจนั่นเอง ตัวอย่างความเป็นมาของอหิงสธรรม ในการแก้ปัญหาการเบียดเบียนในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าหลายเรื่อง เช่นดังจะยกมาเป็นตัวอย่างเรื่องภิกษุชาวโกสัมพีทะเลาะกันจนเกิดสังฆเภท เพราะมี “ทิฏฐิมานะ” มาก หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมอหิงสธรรม แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก ว่าด้วยสมุทัยหรือต้นตอของปัญหาให้เกิดความขัดแย้ง และเป็นเหตุให้สันติวิธี ไม่สามารถบังเกิดขึ้นได้เลย กล่าวคือ กิเลส ตัณหา มานะ และทิฏฐิ ซึ่งมีอยู่ในปกติวิสัยของปุถุชนทั่วไป หากไม่ลดละหรือบรรเทาให้เบาบางก็จะมีโทษเป็นอันมาก และ ส่วนที่ ๒ ว่าด้วยพุทธธรรมที่ส่งเสริมสันติวิธี เช่น เมตตา กรุณา , อหิงสา , มรรค ๘ โดยย่อ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยสาระของสันติวิธี ก็มีหลากหลายอย่างด้วยกัน แต่สรุปให้สั้น ก็คือ สงบกายสงบจิตใจนั่นเอง ตัวอย่างของการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา (การแก้ปัญหาความขัดแย้งในทัศนะของนักวิชาการบางท่าน คือ โดยแนวทางทั้งหมด อาจกล่าวสรุปได้ว่า มี ๔ ลักษณะใหม่ ได้แก่

ผลจากการศึกษาจากพระไตรปิฎก และอรรถกถาพบว่า รูปแบบของการจัดการความขัดแย้งตามที่ปรากฏนั้นมุ่งเน้นไปที่ การไกล่เกลี่ยกันเอง การใช้คนกลางไกล่เกลี่ย การนำอธิกรณ์

ขึ้นสู่สังฆสภาเพื่อดำเนินการตัดสิน เป็นต้น ส่วนการจัดการความขัดแย้งในแง่ของธรรมนั้น เป็น การจัดการความขัดแย้งในลักษณะทั่วไปซึ่งครอบคลุมถึงมนุษย์ทุกคน ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็น หลักฐานเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้น คือ การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ซึ่งมีพระพุทธเจ้าทำหน้าที่เป็น นักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ด้วยกลยุทธ์หลากหลาย เช่น การเผชิญหน้า การโน้มน้าว การสร้างความสัมพันธ์กับคู่กรณี การสร้างความเชื่อมั่น และความร่วมมือกับคู่กรณี ในกระบวนการเจรจา ไกล่เกลี่ย ประกอบด้วย (๑) การเผชิญหน้า (๒) การประนีประนอมยอมความ (๓) การโน้มน้าว (๔) การหลีกเลี่ยง (๕) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม (๖) การประชุมเพื่อปรึกษาหารือผลการศึกษา พบว่าความขัดแย้งมีทั้งแง่บวก โดยมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงสร้างสรรค์ เกิดการพัฒนาที่เป็นผลดีต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และแง่ลบที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางทำลาย บั่นทอนทั้งต่อตนเอง องค์กร ซึ่งหากไม่รีบแก้ไขจัดการก็อาจขยายตัวกลายเป็นข้อพิพาท และความรุนแรงทั้งการกระทำ และคำพูดได้

การเบียดเบียนเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นได้ในทุกๆ แห่ง เมื่อมีเหตุปัจจัยที่เหมาะสมทั้งปัจจัย ภายใน ได้แก่ อกุศลมูล และปัจจัยภายนอก เช่น ข้อมูล ผลประโยชน์ ระดับของความสัมพันธ์ เป็นต้น การเกิดขึ้นของความขัดแย้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคู่กรณี และบริบทแวดล้อมด้วย นั้น แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งมีพลังที่ไปกระตุ้นสิ่งต่างๆ ให้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยอาจทำให้ดีขึ้น หรือแย่ลงก็ได้ อย่างไรก็ดี เราสามารถสร้างเงื่อนไขต่างๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ เพื่อ เป็นไปตามทิศทางที่เราต้องการ แต่ถึงกระนั้นก็ไม่อาจหวังผลได้แน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์ ความ ขัดแย้งนั้นมีทั้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนเราเอง หรือเกิดขึ้นระหว่างเรากับผู้อื่น หรือเรากับสังคม หรือสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมตัวเรา แต่จะเกิดขึ้นมากหรือน้อยน่าจะมีส่วนมาจากกระบวนการรับรู้สิ่ง กระทบทั้งจากภายในและภายนอก แล้วนำมาปรุงแต่งต่ออย่างต่อเนื่อง โดยมีฐานมาจากมุมมอง ทัศนคติ และข้อมูลที่เราถืออยู่เดิม เช่น คนๆ หนึ่งที่ถูกแม่ค้าตำหนิเพราะไปต่อรองราคาสินค้า อาจรู้สึก โกรธและด่ากลับจนทะเลาะกัน เพราะรู้สึกว่าถูกหมิ่นศักดิ์ศรี ในขณะที่อีกคนหนึ่งที่ถูกด่าเช่นกัน แต่เดินหนีโดยไม่ตอบโต้ เพราะมีความเข้าใจว่าแม่ค้าคนนั้นอาจจะอารมณ์ไม่ดีอยู่ก่อนแล้ว

นักต่อสู้เพื่อสันติภาพ ใช้หิंसธรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต หรือเพื่อเรียกร้อง ให้บรรลุนิยามความต้องการของตน หรือใช้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น การ ประท้วง การถือแพ่ง การต่อรอง เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ การได้มาซึ่งสันติภาพของแต่ละ สังคม การจัดการความขัดแย้งแบ่งออกเป็น ๓ วิธีหลัก คือ โดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ เช่น การ เจรจาต่อรอง การไต่สวน การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม เป็นต้น หรือการจัดการโดยวิธีทาง กฎหมายเชิงสันติ เช่น กระบวนการทางศาล กระบวนการออกกฎหมาย เป็นต้น และวิธีการอื่นที่ เหมาะสมกับสถานการณ์ ในส่วนของการจัดการการเบียดเบียนด้วยหลักอหิंसธรรมนั้น มีทั้งวิธีการ

เชิงรับ เชิงรุก หรือผสมผสานกัน โดยแต่ละวิธีก็มีหลักธรรมที่นำมาใช้ประกอบแตกต่างกันไป ประเด็นนี้ ผู้วิจัยคิดว่าการใช้พุทธสันติวิธีเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งให้ได้ผลนั้น ผู้นำไปใช้ต้องมีความเข้าใจในหลักการ และวิธีการอย่างลึกซึ้งเสียก่อน นอกจากนี้ยังต้องทำด้วยความเมตตา อดทน และต้องใช้สติปัญญากำกับตลอดกระบวนการ โดยปราศจากอคติ

๕.๑.๒ วิธีการแก้ปัญหามุ่งการเบียดเบียนกันตามหลักอหิงสกรรมของชาวพุทธ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี พบว่า ความเห็นแก่ตัวนั้นต่างก็มีความรักตนเองความต้องการตนเองก่อให้เกิด ความเบียดเบียนเป็นความเสื่อม มีลักษณะ ๒ อย่างคือ ลักษณะของการกระทำของบุคคล เรียกว่า “คนเห็นแก่ตัว” อย่างหนึ่ง ลักษณะของผลการกระทำ เรียกกันว่า ความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้ ยังมีการพิจารณาบางแง่มุมที่เกี่ยวกับการเบียดเบียนกัน ค้นหาเป็นลักษณะความอยากได้ สิ่งที่ต้องการทางประสาททั้ง ๕ โดยสัมพันธ์กับภาวะชีวิตที่จะอำนวยความสะดวกที่ปรารถนา นั้นๆ ให้คงอยู่กับตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดไป ค้นหาที่แสดงออกในรูปความรู้สึกอยากได้ของ คนอื่นทำให้บุคคลมีลักษณะแสดงพฤติกรรมอยากได้สิ่งของมาเป็นของตนโดยการเก็บเอาของผู้อื่น ที่มีเจ้าของมาไว้เป็นส่วนตน ทำให้เกิดการใช้วาจาที่ส่อเสียด เบียดเบียนประทุษร้ายทำร้ายกันจน เสียชีวิตบุคคลถูกความโลภครอบงำความโลภ นี้แสดงถึงความกระหายอยาก เป็นความอยากขั้นที่รุนแรงมากขึ้น อยากในอำนาจละเมิดเบียดเบียนกัน เมื่อความโลภเข้าครอบงำแล้ว ย่อมคิดที่จะเอาให้ได้โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง เรียกโลภะว่า “อกุศลมูล” แปลว่ารากเหง้าของความชั่วขาด สติสัมปชัญญะไม่ระงับยับยั้งก็จะแสดงพฤติกรรมรุกรานเพื่อให้ตนได้มาเรียกว่าเห็นแก่ตัว เป็น อภิชฌา เป็นความเพ่งเล็งอันเป็นความต้องการที่รุนแรง การอยู่ร่วมกันในสังคมมักจะมีปัญหา เกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะการกระทบกระทั่งทำให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกัน ด้วยวาจา ด้วยใจ การเบียดเบียนกัน สังคมที่มีการเบียดเบียนกันสังคมนั้นย่อมหาความสุขไม่ได้ ดังนั้นการปฏิบัติตนให้ อยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสงบราบรื่นเรียบร้อย มีความสุข และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การนำหลักธรรมมาใช้ในสังคมก่อให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมในสังคมมีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้ปันสิ่งของ ๆ ตนต่อผู้อื่น การผูกใจคนต้อง อาศัยการให้เป็นหลักพื้นฐาน การให้เป็น การแสดงออกถึงไมตรีจิตของผู้ให้ที่ผู้รับพอใจ ให้สิ่งของให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังกาย แรงสมอง ซึ่ง เป็นการเสียสละ สิ่งที่ตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเผื่อแผ่ ให้กับส่วนรวม การให้ทาน บริจาคสิ่งของ ย่อมกำจัดความตระหนี่ออกไปได้ในขณะนั้น ถ้ายังมีความหวงแหน เสียดยาก็ให้ไม่ได้ หรือฝืนใจ ให้ความตระหนี่มันก็ไม่ลดอีกทั้งยังช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัว เป็นตนของตนเองลงได้บ้าง การให้กับสังคมส่วนรวม เป็นผู้ที่เอื้อเพื่อเสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ

๕.๑.๓ การแก้ปัญหาตามหลักอหิงสธรรมในสังคมชาวพุทธอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัญหาเบียดเบียนกันในสังคมไทยตามที่กล่าวมาทั้งระดับปัจเจกชนและระดับสังคมนั้น สามารถการสร้างระบบที่ดีให้แก่สังคมได้ ถ้าปัจเจกชนยังเห็นแก่ตัวยังเบียดเบียนกันอยู่สังคมนั้นก็ต้องวุ่นวายไปด้วย เพราะการเบียดเบียนผู้อื่นก็คือ การเบียดเบียนตนเอง ทำให้ทั้งตนเองและผู้อื่นอยู่ในสภาวะสูญเสียสันติ การจะทำได้ดังนี้ก็ต้องพยายามเข้าใจโดยการนึกถึงตนเองก่อนว่า เราที่รักสุขเกลียดทุกข์นั้นใคร ผู้อื่นก็เช่นกัน การต้องการหาความสุขใส่ตนโดยการทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์นั้น ไม่ใช่วิธีการที่ฉลาดเหมือนมีความสุขที่ได้จุดไฟเผาบ้านผู้อื่นสุดท้าย ไฟก็ลุกลามมาไหม้บ้านเราเองที่อยู่ติดเขา เป็นต้น ขึ้นต่อไป คือ การฝึกจิตของเราให้รู้จักสงบเย็นได้ลิ้มรสความสุขในระดับฉานและนิพานที่สูงกว่าความสุขบังตนเองจะได้รับทางเลือกที่สูงขึ้น ไม่ต้องเทียวทะเลาะผู้อื่นในการไปแย่งความสุขอย่างเดียวกันในระดับความสุขซึ่งมีสุขเล็กน้อย แต่แบ่งไปด้วยความสุขมากมาย ขึ้นสุดท้าย คือ การฝึกปัญญาให้รู้ถึงความจริงของชีวิต ที่จะต้องมีความเกี่ยวดองอาศัยกันเป็นระบบโยงใยสัมพันธ์เป็นลูกโซ่ เหมือนเด็ดดอกหญ้าที่กระเทือนไปถึงดวงดาว เข้าใจว่ามนุษย์มีธาตุแห่งความดีที่ปรารถนาสุขและเกลียดความทุกข์ การอยู่แบบพึ่งพิงอาศัยกันดีกว่าอยู่แบบศัตรูคู่อาฆาตกันแนวทางการสร้างอหิงสธรรมนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการฝึกฝนอบรมตนให้ดีเสียก่อน จากนั้น จึงจะสามารถรังสรรค์สังคมอุดมงามน่าอยู่ แต่ทั้งหมดนี้ก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์จะต้องมีปัญญาในการร่วมมือกัน โดยเอาอหิงสธรรมเป็นแกนกลางในการระดมความคิดหลักการปฏิบัติ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น ๒ ด้าน ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ภายหลังการศึกษาแนวคิดหลักอหิงสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อแก้ปัญหาการเบียดเบียนกันของชาวพุทธ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยพบว่าท่ามกลางความเบียดเบียนและขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และลุกลามไปตามชุมชน และประเทศต่างๆ จนทำให้ผู้คนในชุมชนเหล่านั้นต่างเต็มไปด้วยความทุกข์ ลึนหวังนั้น คำสอนของพระพุทธศาสนาน่าจะเป็นความหวังเดียวที่ทำให้เราสามารถรอดพ้นจากวิกฤตเหล่านี้ได้ หากมนุษย์เราหันมายึดถือหลักพุทธธรรมให้มั่นคงในจิตใจ ผลงานวิจัยเล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงสาเหตุของความเบียดเบียนในหลายๆ แง่มุม ได้เสนอถึงแนวคิดและวิธีการสันติวิธีของนักวิชาการต่างๆ ที่มีต่อปัญหาเบียดเบียนในแต่ละระดับ รวมถึงตัวอย่างของการประยุกต์ใช้แนวคิดเพื่อจัดการ ปัญหาเบียดเบียนมีอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยมุ่งที่จะให้เกิดสงบสุขขึ้นทั้งภายในจิตใจ และในสังคม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดเรื่อง “อหิงสา” ของมหาตมะ คานธีกับแนวคิดเรื่อง “สันติวิธี” ของพระไพศาล วิสาโล
๒. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดอหิงสธรรมของสุลักษณ์ ศิวลักษณ์ กับแนวทางสันติวิธีของท่านดิช นัท อันท์
๓. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของพระพุทธศาสนาเถรวาท กับมาร์ติน ลูเทอร์ คิงส์